

Є. М. Борисов, здобувач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ДІЯННЯ У СКЛАДІ НЕЗАКОННОГО ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ (СТ. 249 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

У статті розглядаються деякі ознаки незаконного зайняття рибним, звіриним та іншим водним промислом, передбаченого ст. 249 КК України. Особлива увага приділяється автором визначенню змісту термінів, які утворюють формулювання “незаконне зайняття... водним ... промислом”, зазначене у цій статті КК України. Обґрунтовується висновок про доцільність визначення змісту поняття “незаконне” з урахуванням особливостей правового режиму зайняття водним промислом, які визначаються у чинному регулятивному законодавстві України.

Ключові слова: незаконність, водний промисел, склад злочину, водні живі ресурси.

Об’єктивна сторона екологічних злочинів полягає в порушенні спеціальних правил, спеціального законодавства, яке регулює та охороняє екологічну сферу [1, 404]. Об’єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 249 Кримінального кодексу України (далі — КК), являє собою сукупність ознак, що характеризують незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду (ч. 1 цієї статті КК) або вчинене способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу (ч. 2). З урахуванням цього особливої актуальності набувають питання визначення суспільно небезпечного діяння у складі цього злочину, які, зокрема, стосуються розкриття юридичної природи поняття “незаконне”, що вживається у ч. 1 ст. 249 КК. Адже не виключаються випадки, коли незаконне зайняття будь-яким водним добувним промислом, яке не заподіяло таку шкоду, за відповідних обставин може містити ознаки складу адміністративного правопорушення (ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Специфіка ж предмета цього злочину обумовлює особливості посягання на встановлений порядок раціонального використання, охорони і відтворення риб та інших об’єктів водної фауни як важливої складової частини навколишнього природного середовища [2, 731]. Отже, метою даної статті є формулювання критеріїв характеристики тих діянь, пов’язаних з водним добувним промислом, які за відповідних обставин мають визнаватися незаконними і впливати на кваліфікацію вчиненого за відповідною частиною ст. 249 КК.

З об’єктивної сторони зайняття водним добувним промислом характеризується активними діями, які полягають у вилученні (ловля, збирання, добування тощо) будь-якими знаряддями (промисловими, любительськими, забороненими) водних живих ресурсів із природного середовища. При цьому поняття “промисел” використовується в даному разі не як позначення певного різновиду множинності зло-

права власності регламентують інститути кримінального права, конкретні галузі таких відносин чи їх окремі елементи, у кінцевому підсумку вказує на бланкетність диспозиції такої кримінально-правової норми [8, 128].

Згідно з п. 3 Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну силу кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 р. 6-рп. 2000, основна особливість бланкетної диспозиції кримінально-правової норми полягає в тому, що така норма має загальний і конкретизований зміст. Загальний зміст бланкетної диспозиції передається словесно-документальною формою відповідної статті Особливої частини КК України і включає положення інших нормативно-правових актів у тому вигляді, в якому вони сформульовані безпосередньо в тексті статті. Саме із загальним змістом бланкетної диспозиції пов'язане визначення кримінальним законом діяння як злочину певного виду та встановлення за нього кримінальної відповідальності. Конкретизований зміст бланкетної диспозиції передбачає певну деталізацію відповідних положень інших нормативно-правових актів, що наповнює кримінально-правову норму більш конкретним змістом. Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Така диспозиція кримінально-правової норми залишається незмінною. Кримінальний закон за наявності нового, конкретизованого іншими нормативно-правовими актами змісту бланкетної диспозиції кримінально-правової норми не можна вважати новим — зміненим [9].

Загальний зміст самого поняття “незаконне” прив'язується до змісту певного діяння (яке є потенційно суспільно небезпечним та вчиняється суб'єктом злочину — тобто “обернення” чи “привласнення”), а тому у кожному конкретному випадку обов'язково потребує самостійного аналізу положень інших нормативно-правових актів. Лише в цьому разі таке “обмеження заборонаю” набуває кримінально-правового характеру. Конкретний зміст таких бланкетних диспозицій передбачає конкретизацію змісту терміну “незаконне” саме за допомогою аналізу таких нормативно-правових актів. Ст. 3 КК визначає, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить КК України, який ґрунтується на Конституції та загально визначених принципах і нормах міжнародного права. Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності. Злочинність діяння, а також його караність ті інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим кодексом. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено. Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Термін “незаконне” досить широко використовується у правовій системі нашої держави, в основному у значенні регламентації загальних вимог щодо “обмеження заборонаю” конкретних діянь в певній сфері суспільних відносин на підставі сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які є джерелами певної галузі права та наповнюють змістом правову норму. Нормативною підставою такого наповнення виступає “сукупність законів та інших нормативно-правових актів” (у вигляді законів України, чинних міжнародно-правових договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанов Верховної Ради України, указів Президента України, декретів і постанов Кабінету Міністрів України, прийнятих в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України), яка згідно з Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю Укра-

а) взагалі (наприклад, відповідно до п. 5 Режиму промислового рибальства в басейні Чорного моря у 2006 році, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики України від 27 лютого 2006 р. № 81, промисловий вилов осетрових видів риб і їх гібридів у басейні Чорного моря забороняється, а прилов цих об'єктів має випускатися в море);

б) у строки, на які встановлено заборону для вилову водних живих ресурсів (наприклад, п. 10 зазначеного Режиму промислового рибальства в басейні Чорного моря у 2006 році передбачено, що заборона на вилов калкана під час нересту у вилючній (морській) економічній зоні визначається в термін з 1 до 30 травня).

В контексті наведеного вище доцільно навести позицію, наведену Пленумом Верховного Суду України (далі — ПВСУ) в абз. 1 п. 12 постанови “Про судову практику у справах про злочини та ніші правопорушення проти довкілля”: під незаконним заняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом треба розуміти таке вилучення водних живих ресурсів із природного середовища, яке здійснюється з порушенням чинного законодавства, що регулює порядок і умови промислового, любительського, спортивного рибальства, іншого використання водних живих ресурсів. Зокрема, незаконним є промисел, який здійснюється всупереч існуючим правилам: без належного на те дозволу, в заборонений час, у недозволених місцях, із застосуванням заборонених знарядь лову, з перевищенням установлених лімітів чи норм вилову.

Забороненими слід визнавати ті знаряддя лову, якими взагалі не дозволяється користуватися або які не дозволяється використовувати для промислу певних видів водних живих ресурсів. Наприклад, для запобігання загибелі молоді осетрових риб і збереження їх запасів у 2006 р. заборонявся промисловий лов: а) пелінгаса зябровими сітками у 12-мильній прибережній зоні від паралелі 46 град. 00' півн. широти до кінцевої частини коси Обіточної; б) судака зябровими сітками в Азовському морі та Таганрозькій затоці (п. 5 Режиму промислового рибальства в басейні Азовського моря у 2006 році, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики України від 27 лютого 2006 р. № 81) [14, 879–882].

При цьому вилов риби чи водних тварин зі спеціально облаштованих або пристосованих водоймищ, у яких вони вирощуються підприємствами, організаціями чи громадянами, за ст. 249 КК кваліфікувати не можна. За наявності відповідних підстав дії винної особи можуть кваліфікуватись як посягання на чужу власність (абз. 5 п. 12 постанови ПВСУ “Про судову практику у справах про злочини та ніші правопорушення проти довкілля”).

Таким чином, при аналізі змісту ознак об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 249 КК, окрему увагу слід, по-перше, звертати на вживання у її ч. 1 терміна “незаконне” (формулювання “незаконне зайняття ... водним добувним промислом”). Загальний зміст самого поняття “незаконне” має прив'язуватися до змісту певного діяння (яке є потенційно суспільно небезпечним та вчиняється суб'єктом злочину — тобто “обернення” чи “привласнення”), а тому у кожному конкретному випадку обов'язково потребує самостійного аналізу положень інших нормативно-правових актів. Лише в цьому разі таке “обмеження заборону” набуває кримінально-правового значення.

По-друге, для з'ясування змісту поняття “незаконне”, що вживається у диспозиції ч. 1 ст. 249 КК, слід обов'язково звертатись до тих особливостей правового режиму зайняття водним добувним промислом, які визначаються у чинному регулятивному законодавстві України, що: а) взагалі забороняє зайняття таким промислом або б) дозволяє це, щоправда, лише за наявності відповідних умов.

Е. М. Борисов, соискатель

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ
ОБЩЕСТВЕННО ОПАСНОГО ДЕЯНИЯ В СОСТАВЕ НЕЗАКОННОГО
ЗАНЯТИЯ РЫБНЫМ, ЖИВОТНЫМ ИЛИ ИНЫМ ВОДНЫМ
ДОБЫВАЮЩИМ ПРОМЫСЛОМ
(СТ. 249 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ)**

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются особенности объективной стороны некоторых преступлений против экологии, формулируются предложения по совершенствованию законодательства.

Ключевые слова: незаконность, водный промысел, состав преступления, водные живые ресурсы.